

2-TOM, 7-SON

KICHIK TADBIRKORLIK SUB'YEKTLARINING SALMOQ TAHLILI

Isakov Azim Yusubjanovich

Namangan muhandislik-texnologiya instituti

“Iqtisodiyot” kafedrasida katta o'qituvchisi, PhD

Annotatsiya: Maqolada kichik tadbirkorlik sub'yektlarining iqtisodiyotdagi ahamiyati, sub'yektlarning salmoq ko'rsatkichlari tahlili keltirilgan. Shuningdek, sohadagi ayrim muammolar bayon etilgan va ularni bartaraf etish hamda sohani rivojlantirish uchun tegishli tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: ishbilarmonlik, biznes, mulkchilik, tadbirkorlik faoliyati, kichik tadbirkorlik, kichik korxonalar, mikrofirmalar, mahsulot ishlab chiqarish, xizmatlar ko'rsatish

Kirish

Bozor iqtisodiyotining harakatlantiruvchi kuchi - bu tadbirkor, ishbilarmon kishilar. Ishbilarmonlik - bu dadil, muhim va murakkab maqsadlarni ro'yobga chiqara bilishdir. Ishbilarmonlik - bu yangi g'oyalarni amalga oshirish bilan bog'liq butun ma'suliyatni o'ziga olib, tavakkal ish tutishdir. Ishbilarmonlik faoliyati - bu eng avvalo, qo'lidagi ozmi-ko'pmi boyligidan biznes bilan shug'ullanish uchun foydalanadigan faol va tashabbuskor kishining intellektual faoliyati.

Bozor iqtisodiyoti biznesga asoslangan iqtisodiyotdir. Biznes biror faoliyat (ish) yuzasidan bo'lgan munosabat, aniqrog'i ishbilarmonlarning iqtisodiy munosabatidir. Biznes munosabat sifatida bir qator belgilarga ega: bizneschilar o'z manfaatiga ega, foyda olishga intiladilar, xatarli ishga qo'l urishga tayyor, tashabbuskor, ishning siru asrorlarini biladigan, o'zaro iqtisodiy aloqalar madaniyatini egallagan bo'ladilar, ularning aloqalari hamma ishtirokchilar uchun naf keltiradi. Bozor iqtisodiyoti rivojlangan hamma mamlakatlarda tadbirkorlik faoliyati bilan biznesni rivojlantirishning zarur sharti xususiy mulkchilikdir.

Shuning uchun ham mamlakatimizda iqtisodiy islohotlarning bugungi bosqichida eng muhim dolzarb vazifa - mulkiy munosabatlarni tubdan o'zgartirmoqdir. Uning tub mohiyati - mulkni haqiqiy egalari qo'lga berishni tezlashtirish, tadbirkorlik uchun keng yo'l ochib berish va mulkdorda yangi mulk egasi hissiyatini tarbiyalashdan iboratdir.

Bu borada Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek: “Yagona yo'limiz – tadbirkorlar sonini ko'paytirish, odamlarni ishbilarmon qilish! Har bir hokim byudjetga qo'shimcha daromadlarni ta'minlashi uchun o'zi izlanishi, tadbirkorga sharoit yaratib, biznes vakillari bilan yelkama-elka ishlashi kerak” [1].

Demak, mulkchilik masalasini hal qilish, tadbirkorlik va umuman iqtisodiyotning

2-TOM, 7-SON

xususiy sektorini rivojlantirish va uni yanada rivojlantirib borish muhim ahamiyatga egadir.

Asosiy qism

Tadbirkorlik faoliyati (kichik tadbirkorlik) – tadbirkorlik faoliyati sub’yektlari tomonidan qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladigan, o’zi tavakkal qilib va o’z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyda) olishga qaratilgan tashabbuskorlik faoliyatidir. Faoliyat mahsuli bo’lgan tovar va xizmatlarning ishlab chiqarilishi bevosita sohada faoliyat ko’rsatayotgan korxonalar va tashkilotlarning salmog’iga bog’liqdir.

2024 yilning 1 yanvar holatiga faoliyat yuritayotgan kichik korxonalar va mikrofirmalar soni 417,1 mingtani tashkil etdi. Kichik tadbirkorlik sub’yektlarining soni har 1000 aholiga 14,0 birlikni tashkil qildi.

2024 yil 1 yanvar holatiga faoliyat yuritayotgan kichik korxonalar va mikrofirmalar (fermer va dehqon xo’jaliklarisiz) soni jami 417 080 tani, shundan yangi tashkil etilganlari soni 86 030 taga teng bo’ldi.

2024 yilning 1 yanvar holatiga ko’ra hududlar bo’yicha faoliyat yuritayotgan kichik korxonalar va mikrofirmalarning eng ko’pi Toshkent shahrida 87 458 tani yoki jamiga nisbatan 21,0 % ni, Toshkent viloyatida 38 953 tani yoki jamiga nisbatan 9,3 % ni va Samarqand viloyatida 37 398 tani yoki 9,0 % ni tashkil etdi.

1-jadval

Hududlar bo’yicha faoliyat yuritayotgan kichik korxonalar va mikrofirmalar soni

(2024 yil 1 yanvar holatiga, ming birlikda)

Hududlar	Soni, birlikda	Har 1000 aholiga nisbatan, (birlikda)
O’zbekiston Respubliasi	417,1	14,0
Toshkent shahri	87,5	29,2
Toshkent	39,0	15,2
Samarqand	37,4	11,7
Farg’ona	36,2	11,8
Qashqadaryo	28,0	11,7
Buxoro	27,6	16,3
Andijon	24,4	9,5
Xorazm	23,9	14,3
Namangan	23,1	9,6
Qoraqolpog’iston	22,1	13,7

2-TOM, 7-SON

Respublikasi		
Surxondaryo	20,6	9,5
Navoiy	19,5	21,0
Jizzax	16,7	16,4
Sirdaryo	11,2	17,3

2023 yilning yanvar-dekabr oylarida kichik tadbirkorlik sub'yektlarining soni har 1000 aholiga nisbatan hududlar bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichi Toshkent shahrida 29,2 birlik, Navoiy viloyatida 21,0 birlik, Sirdaryo viloyatida 17,3 birlik, Jizzax viloyatida 16,4 birlik va Buxoro viloyatida 16,3 birlikni tashkil etgan [12].

2-jadval

Hududlar bo'yicha yangi tashkil etilgan kichik korxonalar va mikrofirmalar soni, birlikda

Hududlar	2022 yil	2023 yil	O'zgarish darajasi (+;-) da	Hududlar bo'yicha ulushi, %da
O'zbekiston Respublikasi	90177	86030	-4147	100,0
Qoraqalpog'iston Respublikasi	4308	6247	1939	7,3
Andijon	5406	4185	-1221	4,9
Buxoro	4413	5633	1220	6,5
Jizzax	4505	4424	-81	5,1
Qashqadaryo	8551	5922	-2629	6,9
Navoiy	4323	3796	-527	4,4
Namangan	5542	4636	-906	5,4
Samarqand	10613	7570	-3043	8,8
Surxondaryo	4083	3804	-279	4,4
Sirdaryo	2073	2203	130	2,6
Toshkent	6799	6940	141	8,1
Farg'ona	8828	8036	-792	9,3
Xorazm	5655	6347	692	7,4
Toshkent shahri	15078	16287	1209	18,9

2-TOM, 7-SON

2023 yilning yanvar-dekabr oylarida hududlar bo'yicha yangi tashkil etilgan kichik korxonalar va mikrofirmalarning jamiga nisbatan eng ko'p ulushi Toshkent shahri – 18,9 %, Farg'ona viloyati – 9,3 %, Samarqand viloyati – 8,8 %, Toshkent viloyati – 8,1 %, Xorazm viloyati – 7,4 %, Qoraqalpog'iston Respublikasi – 7,3 % va Qashqadaryo viloyati – 6,9 % hissalariga to'g'ri keldi.

Kichik biznes sub'yektlari faoliyatini tahlillari shuni ko'rsatadiki, sohada e'tiborga molik yutuqlar bilan bir qatorda, ayrim kamchiliklar ham bor. Jumladan –kichik tadbirkorlik korxonalarida eksportni qo'llab-quvvatlash jarayonidagi muammolar[6], kichik tadbirkorlik korxonalarida zamonaviy boshqarish usullarini qo'llash, zamonaviy tashqi muhitga moslashuvchan strategiyalardan foydalanishga ehtiyojni mavjudligi [5;9], kichik tadbirkorlikni boshqarishda innovatsion yondashuvni zarurligi, turli risklarni yuzaga kelishi [3;4], ayrim hududlarda xizmat ko'rsatish sohasida iqtisodiy salohiyat darajasini pastligi [2;8], xizmatlar tanlovini amalga oshirishda xizmatlar turini kamligi [11]; texnologik taraqqiyotni o'zlashtirishda moddiy xarajatlarni qimmatligi; axborot texnologiyalaridan foydalanishdagi muammolar [7;10] va boshqa shu kabilarni kiritishimiz mumkin.

Xulosa va takliflar

O'zgaruvchan iqtisodiyotda tadbirkorlikning roli quyidagi shartlar bilan belgilanadi: tadbirkorlik sohasida doimiy ravishda yangi ish o'rinlari yaratilmoqda; tadbirkorlik sohasi mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi ulushini oshirmoqda; bu soha hisobiga uy xo'jaligiga xizmat ko'rsatishga ketadigan vaqt qisqaradi, bu esa aholi turmush sifatini yaxshilaydi.

Kichik tadbirkorlik korxonalarini faoliyatini rivojlantirish va uning salmog'ini oshirish uchun quyidagilarni taklif etamiz: kichik tadbirkorlik sub'yektlarida yangi innovatsion texnologiyalardan foydalanish darajasini oshirish; aholiga individual xizmatlar ko'rsatishni toifalashtirish; ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonida individual ehtiyojlarni qondirishga e'tiborni kuchaytirish; kichik tadbirkorlik sub'yektlarida mahsulot ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishda sifatni boshqarish jarayonini rivojlantirish; iste'molchilarning qoniqish darajasini baholash va qayd etish ishlarini samarali tashkillashtirish va boshqa shu kabilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавкат Мирзиёев: Ягона йўлимиз – тadbirkorlar sonini kўpaytiriш, oдамларни ишбилармон қилиш. <https://tergov.uz/oz/news/shavkat-mirzиеev-nash-edinstvennyj-put-uelichivat-chislo-predprinimatelej-realizovat-delovoj-potentsial-ljudej>
2. Ergasheva Fotima Ibragimovna, & Ismoilova Gulnoza Ravshanjonovna. (2024). KICHIK TADBIRKORLIK SUB'YEKTLARINING UMUMIY IQTISODIY HOLATINI BAHOLASH DINAMIKASI. Yangi o'zbekistonda tabiiy va ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi, 2(4), 189–

2-TOM, 7-SON

195. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11068373>.
<https://zenodo.org/badge/DOI/10.5281/zenodo.11068373.svg>.
3. Ergasheva Fotimakhon Ibragimovna. (2023). Enterprises The Nature Of Uncertainty And Risk In The Activity. *Miasto Przyszłości*, 42, 319–322. Retrieved from <https://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/2070>
4. Ergasheva, F. (2023). RISKS IN BUSINESS ACTIVITIES AND THE REASONS FOR THEIR INCREASE. В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (Т. 3, Выпуск 12, сс. 56–59). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10317457>
5. Ergasheva, F., & Rustamov, D. (2024). KORXONALARDA QARORLAR VAJARILISHI NAZORATI: MOHIYAT, TAMOYIL, MEZON VA YO'LLAR. В ilm-fan (Т. 2, Выпуск 2, сс. 82–86). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10571040>
6. БН Дедажанов, ФИ Эргашева ПРОБЛЕМЫ ПОДДЕРЖКИ И СТИМУЛИРОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ-ЭКСПОРТЕРОВ И ПУТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ ВЕСТНИК РОССИЙСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА имени ГВ ПЛЕХАНОВА. ВСТУПЛЕНИЕ. ПУТЬ В НАУКУ № 3 (27) 2019. [https://www.rea.ru/ru/org/managements/izdcentr/Documents/%E2%84%96%203%20\(27\)%202019.pdf#page=24](https://www.rea.ru/ru/org/managements/izdcentr/Documents/%E2%84%96%203%20(27)%202019.pdf#page=24)
7. Дедажанов Б.Н., & Эргашева Ф.И. (2021). РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ. Экономика и социум, (1-1 (80)), 543-549.
8. Эргашева Фотимахон Ибрагимовна, & Охунжонова Мадина Исоқжоновна. (2024). КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИНИНГ УМУМИЙ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТИ ТАҲЛИЛИ. Yangi o'zbekistonda tabiiy va ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi, 2(4), 196–204. <https://universalpublishings.com/index.php/gumanitar/article/view/5322/10475>
<https://doi.org/10.5281/zenodo.11068406>.
9. Эргашева, Ф. И. (2023). БОШҚАРУВ ЖАРАЁНИИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ: МУММОЛАР ВА ЕЧИМЛАР. "FINLAND" MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS", 14(1).
10. Эргашева, Ф. И. (2023). ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА АХБОРОТЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ. "SPAIN" PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF INTERDISCIPLINARY RESEARCH", 14(1).
11. <https://www.dissercat.com/content/organizatsiya-obsluzhivaniya-naseleniya-na-predpriyatiyakh-sfery-servisa-v-usloviyakh-konkur>
12. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari. *Stat.uz*.

